

ADATOK.

AZ ALSÓ-LENDVAI URAD. TISZTSÉG UTASÍTÁSA 1719-BŐL.

1.

Elsőben és mindenek felett tisztjeimnek parancsoltatik, hogy Isten-félők legyenek és a magok lelke üdvösségére jól vigyázzanak. Minden tehetséggel azon legyenek, hogy a tévelygést és eretnokséget kiirthassák, és egyedül az egy igaz üdvözítő római hitet öregbithessék és szaporíthassák.

2.

Minthogy lehetetlen, hogy minden dologra in particulari, commissio-vagyis parancsolat adassék: parancsoltatik azért gondviselőimnek, hogy a várnál, majorimban, s más gazdaságimban, a hol mi szükséges leszzen, szorgalmatos gondot viseljenek. Nemkülönben az uraság szőlőire s azok munkáltatására, ugy szintén szántásra és vetésre, szénának és sarjúnak takarítására, ezeknek száraz és jó időben való behordására igyekezzenek, és így kárvallás nélkül mindenek az ő idejekben bétakar-tassanak.

Item az is parancsoltatik tisztjeimnek, hogy nemcsak a járandó censuális vagy arendális pénzt, hanem bort, gabonát, és más — urbá-rium szerint való — proventusokat és jövedelmeket jó idején beszede-jenek és takarjanak, ezekről engem mindenkor gyorsan és voltaképen tudósítsanak, a bevett jövedelmekből pedig: minden kántoron vagy fertál esztendőben egy extractust és azon idő alatt bevett pénzt, mely az egy fertál esztendőben bejött, minden mentség és halasztás nélkül kezemhez hozni vagy küldeni tartoznak.

3.

Ökvetetlen pedig tartoznak minden fertál esztendőben a közön-séges pénzbeli jövedelmet beszedni és azt kezemhez küldeni, tisztök elvesztése alatt.

A fertálesztendőt pedig így köll érteni: hogy az első terminus legyen utolsó martii, a második utolsó junii; a harmadik utolsó szeptem-bris; a negyedik utolsó decembris.

A mi pedig az extraordinaria s más pénzbeli jövedelmeket illeti,

minthogy külömb-külömb-féle módon bejönnek s bevitetődnek: tartoznak azért a tisztjeim azokat is minden halasztás nélkül bevenni és incassálni.

4.

Nemcsak jószágimra, hanem jobbágyimra is tartoznak szorgalmatos gondot viselni, hogy így az ő rötségök és gondviseletlenségök miatt el ne pusztuljanak, s máshová el ne szélledjenek, *hanem inkább az ő oltalmuk igazságos igazgatások által gyarapodjanak és szaporodjanak.*

A szegény jobbágyságot pedig nem fölöttébb pénzben, hanem csak annyira, a mennyire az ő értékjekhez képest romlás nélkül possibilitás lészen, és az érdemök hozza magával, igazságosan kölletik böntetni.

5.

Továbbá minden tiszttemnek, s gondviselőmnek tudtára legyen, hogy senki közülök valamely új épületbe vagy más dologba ne ereszkedjék magától, hanem az olyanról engem tudósítson és hiremmé adjon, tőlem ez iránt parancsolatot és resolutiót várván.

A majorságbeli épületeket pedig, de legfőképen a majorokat, pajtákat, kasznárházakat, pinczéket, malmokat, présházakat, kertöléseket, s egyéb efféle uraságbeli aconomivumokat (melyek az uraságnak készpénzbe nem telnek, hanem az uraságbeli molnárok és jobbágyok munkája által véghez mennek), nemcsak conserválni tartozzanak, hanem augeálni is igyekezzenek.

6.

Ismég azt is kívánom, hogy a tisztjeim minden fertál esztendőben jószágimban való történt dolgokról seriatim és particulariter tudósítsanak; hogy tudhassam én is minémű állapotban vannak a jószágim, mind pedig tisztjeim gondviselése miben legyen.

7.

Ami a költséget illeti, senki ne merészeljen magátul valami költséget tenni az uraságnak specialis commissiója nélkül, kivévén a conventionális és gazdaságbeli költséget; különben cselekedvén, maga erszényéből fogja az olyast megfizetni.

8.

Esztendőnként minden számadó tiszt újesztendő nap után hatodfél hónap alatt az ő számadásával készen legyen, hogy júniusnak 24. napján azokat az én *Rationaria officiámnak* minden mentség nélkül beadják, tisztinek elvesztése, vagy pedig száz tallérnak büntetése alatt.

9.

Néha a tiszteknek röstsége és gondatlansága miatt történék, hogy a jószágban külömb külömb-féle restantiák maradnak, melyeket magok számadásiba föltesznek, és sokszor jobbagyim s tisztjeim között az olyan restantiák el is vesznek, legfőképpen ha medio tempore valamely tisztnek halála történik. Tartozik azért feljebb említett büntetés alatt esztendőbeli számadásába az olyatén restantiákat szám szerint föltenni, és megmutatni, hol és kinél legyenek azok név szerint; hogy onnan kitetszhessék, ha az olyatén restantiák a tisztnek röstsége és gondatlansága miatt, vagy pedig a lehetetlenség miatt lőttek-e? Mert ha a tisztnek röstsége miatt estek ezek a restantiák, akkor a tiszt azokat megfizeti az uraságnak.

A kocsmárosokat, penig a mi illeti, ha a bort kimérte vagyis árulta, tehát azonnal minden hordóktul számot vegyen tőle a kinek tisztiben s hivataljában vagyon; ha pedig adóssa marad, s meg nem fizetheti, akár életben legyen a kocsmáros akár nem, az olyatén kár nem másnak, hanem gondviselőimnek tulajdonittatik.

Ezen alsólendvai jószágban a mint ekkoráig szokás volt az uraság számára kocsmákat folytatni, abban tovább is meghagyatik, tudniillik Szent-Mihály naptul Szent-György napig, ha az uraság borát a falukon és városokon árultatják, a kocsmárosnak minden akótul két garast szokás fizetni. Szent-György naptól fogvást penig, Szent-Mihály napig egyedül az uraság kocsmája lévén mindenütt, akkor az uraság borát a jobbagyság rendre árulni tartozván a kocsmározástul semmi fizetés nem engedtetik.

10.

Minthogy szép az egyesség, azért itt a jószágban levő kasznárok, kulcsárok, és több szolgálók, tartoznak a följobbvaló tiszttel, úgymint tiszt-tartómmal, egyet érteni, s minden kárvallásoknak eltávoztatásaért tőle függni, hogy így magokat ne súlyosítsák.

Megengedtetik penig a kasznárnak, hogy midőn a pajtátul a szórott gabonát maga kezéhez veszi, mindenféle őszi és tavaszi gabonát értvén, minden száz köből után három köből (a szemnek a kasznárházokban való conservatiója és elhintetődés miatt) a számadáskor passíroltatassék néki, hogy azon száz után való három köblöt mindjárt a pajtánál magának kivegye és számadásba föl ne tegye; hanem tartozik a rovások szerint a gabonát egészben maga számadásába bétenni, és ott a számadásban a passírolt három köblöt a quantitásból defalcációba venni. A gabonát penig, földnek szokása szerint, ha tetézve veszi be a pajtánál, tetézve ki is adja; és a méréskor tiltva legyen a köbőlnek

edényét kézzel vagy lábbal megütni, vagy máskép megrázni, hogy a pajtánál való mérés minden fortély és csalárdság nélkül meg tartatassék. Az alja a megszórt gabonának penig a ki lészen, az uraság majorságharmainak szükségére fordittassék. Szorgalmatos gondja leszen arra is a kasznárnak, hogy a gabona gyakran és minden héten a kasznárházokban meghányattassék, és szoró lapáttal megszellőztetessék, hogy az uraságnak kára ne következze.

A kulcsárnak penig Kismartonban és egyéb jószágokban régi bevött szokás szerint minden tíz esőbör borra egy oda való icze bor töltelék minden héten engedtetik; melyet a *lendvai* mértékre redigálván, tészen tizenöt lendvai akó borra egy lendvai icze bor minden hétre tölteléknek a mustoknak megakolása után, a mint hogy ezen ordinári tölteléken kívül megengedetik a mustoknak háromszori töltelékje, a tisztartónak, porkolábnak, és más hiteles embereknek jelenlétekben.

Caeterum ha bor iránt akarminemű commissio lészen, akinek mit fog adni, azzal quietáltassa, akár pedig tisztartómmal is vagy a várbeli porkoláбомmal, akiknek az ilyen tudokra legyen, hogy így jövendőben a számadását legitimálhassa.

11.

A több interveniáló dolgokban tovább mit kellessék cselekedni: a tisztjeim által minden fertál esztendőben genuine adandó relatiótul köll várni, és onnan az én következő parancsolatom is fog függni.

12.

Továbbá köteleztetnek a gondviselőim, hogy minden esztendőben Sz.-György napkor a határokat megjárják, a hol szükséges és hasznos leszen, megerősítsék és megújítsák, a mellé penig egy határkönyvet köll csinálni és abban minden határoknak circumferentiáját specifice föltenni és írni.

Ha pedig a határok iránt valami visszavonás vagy pör támadna, tartoznak arról gondviselőim mennél hamarább engemet tudósítani.

13.

Minden tiszt avagy számadószolga, kívánom, hogy magáról reversalist adjon, hogy a midőn számadása censuráltatik, annyiban, a mennyiben convincáltatik, minden mentség és exceptió nélkül annak submitálja magát.

14.

Jövendőben, ha valamely jobbágnak maradék nélkül való halála történnék: az egész ingó és ingatlan értékire a tisztartó az uraság kezit

tegye, és hiteles személyek előtt mindeneket conscribáljon, s engem azonnal tudósítson, úgy hogy ha valakinek igazságos keze lészen az olyan értékhez, igazságot tehessen neki.

15.

Az uraság Ambtbéli pecsétje, az occurráló több expeditiókon kívül, leginkább arra a végre rendeltetik, hogy a szőlők és más mindennemű fundusok bírásában az eddig való sok rendetlenségek, confusiók és kérdések tolláltassanak, s oly móddal a jó rendtartás behozassék s observáltassék, valamint a kismartoni, fraknoi és többi jóságokban rendelve vagyon.

Azért minden ember, akár nemes, akár nemtelen, a ki a dominiumban jurisdictionom alatt levő szőlőt, földet, rétet, avagy más fundust bír, és tovább is birni akar, fegyverlevelét az ambtbéli pecséttem alatt magának kivenni tartozik, a mely is fundamentoma legyen a possessor igazságos jussának és bírásának; mert ez ilyen levél nélkül senkinek igazságos bírását az uraság ez után nem ösmeri; aminthogy ha valamikor valaki, akár nemes, akár nemtelen, az olyatén jurisdictionom alatt levő fundust avagy ingatlan jóságot másnak eladja és keziből kibocsátja: a vevő az eladónak előbbeni fegyverlevelét kezihez vétén, esztendőnek forgása alatt tartozik azon előbbi levelit a tisztházban előadni, és más új fegyverlevelet maga nevére kivenni, mely mellett az uraságtól örökös oltalma lészen mindaddig, valamедdig a vevő az olyatén vött jóságot másnak ismét el nem adja.

A fegyverlevélnek pedig nagyobb taxája ne legyen, hanem a mennyi áron eladatik a jóság, minden forinttul egy pénz és azonkívül az írónak tíz pénz.

Az olyan fegyverleveleknek speciális prothocoluma legyen, melybe szóról szóra beirattassanak, és az ő fegyverlevelek is, melyeket a vevők visszaadnak, conserváltassanak.

16.

Tanuságnak okáért gondja legyen arra is, a kinek incumbál, hogy minden esztendőben a hegyeken dézsmálásnak idején a czédula-váltópénzt beszedje, és a ki kezéhez veszi: az autenticált conscriptió mellé kívánom, az ilyen is, hogy tétessék.

17.

Az attestációkat a mi illeti, azokat a tisztek nemcsak a bírótul, hanem két esküttől is subscribálva vegyék, a kik a dolgot bizonyosan tudják; ottan voltaképen a dolog, hely és idő feltétessék, tudniillik min-

dennemü dolog, micsoda helyen és időben és kik előtt történt legyen ; micsoda szembeli termés gabona micsoda mértékkel avagy köböllel méretett, hogy adatott el? Ennek nagyobb elhitelére vehet magánakbizony ságlevelet azon helynek magistratusától is. a hol eladatik a gabona. Hasonlóképen a koresmákra pénzen vett borról is, hány hordó bor, micsoda és hova való termés? Micsoda csőbörrel vagy akóval? mennyi áron? melyik időben vette legyen? distincte specificálni és elégségesen mutatni köll. Ugyszintén: mikor adatott ki a koresmára? és minemü áron árultatott ki?

Az attestatiót pedig nem kell az esztendőnek utolsó napjára halasztani, hanem akkoron kell venni, a midőn a dolog történt, és a bizonyság a dologról el nem feledkezett.

Az attestatiót megíratván és készítettván: a ki magáról adja, ha nem tud olvasni, megolvastassék előtte, hogy jövendőben a dologról meg tudjon emlékezni. A ki pedig a dologról semmit nem tud, sem pedig jelen nem volt, bizony ságlevelet azoktól venni tiltatik; mert a ki bizony ságot adni akar, annak a dolgot, melyről bizonyítást teszen, valóságosan tudni kelletik, úgy hogy az a nemes censura előtt mindenkor a tött bizonyítást igaz hitvel is merje megerősíteni, máskép a hamis bizony ságlevelet adó 32 forintban, — az olyan pedig, a ki aféle hamis bizony ságu levéllel magának használni kíván, toties-quoties 64 forintban megbüntettessék.

18.

Mihelyen a gabonának bétakarása végbemegyén, azonnal mindenféle termésből, jóból és alábbvalóból három vagy négy keresztet el köll csépöltetni, s mennyi lött belőle? azoktól, a kik jelen voltak, bizony ságot vegyen, engemet arról mindjárt tudósítson.

19.

Parancsoltatik kiváltképen tisztjeimnek az is, hogy az uraság malmiba olyan molnárokat kell befogadni és bevenni, kik magukat jó kezességgel securussá tegyék és a molnári mesterséget jól tudják és értsék; ha pedig a malomba kő vétetik, azt maga vagy ahhoz értő molnár által a maga költségén tartozzék megfaragni és helyére annak rendi és módja szerint tenni.

20.

A mi pedig az ártányoknak hizlalását illeti, tudva legyen a molnároknál, kik az uraság malmiban vannak, úgy hizlalják őket, hogy egyik-egyik legalább három mázsát nyomjon, ha pedig annyi nem lenne,

a mennyi hja lészen, minden fontra 10 dénárt számlálván, tartozzanak megfizetni.

Mindazonáltal, hogy a molnárók meg ne károsodjanak, oly ártányokat köll a hidasokba vetni, kik alkalmasak s esztendeikre nézve is jők legyenek. Ellenben penig ha az uraság a hizlalókért pénzt akarna fölvenni, tehát minden hizlalóért 10 forintot számlálván, tartozzanak letenni a molnárók.

21.

Minden esztendőben a jószágban hány és mennyi szekér széna és sarju takartatott: specifice fel köll irni, hogy ebből meg lehessen tudni, az uraságnak és majorságnak szükségén kívül mennyi szénát tehetni pénzzé, vagy fordithatni ökrök hizlalására.

22.

Mínhogy a majorbeli marha ugyis a konyhasáfársághoz számláltatik, parancsoltatik azért az ispányoknak mostanságtul fogva, hogy mindenekre igaz számot tartsanak, és az esztendőnek végén azokat kezemhez küldeni, a tized és apró nevelkedő marhát, ugyszintén mindenféle szerszámot és eszközt, kik a gazdaságban és majorokban kívántatnak, inventáriumba szám szerint feltevén, azokról minden esztendőben számot adjanak azon eszközök elvesztésének büntetése alatt.

23.

Az én gondviselőimtől azért ezt is kívánom, hogy a vetésre szorgalmatos gondviselés legyen, tudniillik: minden hold föld specifice felirattassék, és minemű maggal vettetett be.

Ugyszintén parancsoltatik, hogy a majorságszöllők hány és mennyi kapásra valók, minden esztendőben mennyi bujtás tétetett: ezekről hiteles emberektől magának testimonialist vévén, számadásában megtudhasssa bizonyítani.

Ezekre azért a jelenvaló punctumokra, mind a mostani, mind jövőbeli alsólendvai dominiumban levő tisztjeim és gondviselőim magok directiójára s azoknak megtartására obligáltatnak és köteleztetnek.

(Kismártoni főlevéltár: Fasc. G. Nr. 39. Rep. 60.)

Közli DR. MERÉNYI LAJOS.